

שמיני ב *

משנה) שטייט: אמר ר' יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר¹⁰ להנחיל אוהבי יש ואצרותיהם אמלא. אמר ר' שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר¹¹ ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

דארף מען פארשטיין: וואס איז די שייכות פון דער לעצטער משנה — די מאמרים פון ר' יהושע בן לוי און ר' שמעון בן חלפתא — צו דער משנה שלפני¹² (די פלוגתא צווישן ב"ש און ב"ה בנוגע חלות דבש)?

דער רמב"ם¹³ (און נאך מפרשים¹⁴) זיינען מבאר: „לפי שהשלים כל דיני ההלכה . . חתם הדברים בגמול" — ד.ה. די משנה האט טאקע ניט קיין המשך בתוכן צו דער משנה שלפני, נאר דאס איז א סיום אויף גאנץ ששה סדרי משנה¹⁴, בכדי „להודיע בחתימת המש-

א. די לעצטע מס' פון די ששה סדרי משנה¹ — מס' עוקצין² — רעדט וועגן די פרטי דינים פון טומאת אוכלין וטומאת משקין (וואס שטייען בפרש-תנו³), און די לעצטע הלכה פון דער מס' איז: חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה, בית שמאי אומרים משיהרהר⁴ [לויט א צווייטער גירסא: משיחרחר] בית הלל אומרים משירסק.

בית שמאי האלטן אז גלייך ווי דער מענש איז מהרהר במחשבתו⁵, לרדות הדבש באקומט עס א דין משקה און עס ווערט טמא בטומאת משקין; משא"כ לויט בית הלל איז עס מיטמא משום משקה ערשט „משירסק" וואס דאן ווערט עס א משקה בפועל⁶.

ווייטער, אין דער משנה שלאחרי זה (די לעצטע משנה פון ששה סדרי

(*) וסיום סדר טהרות וכל הש"ס משנה (ראה הערה הבאה).

וראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 645 ואילך.
(1) לפי הסדר הרגיל בששה סדרי משנה זמין נקט. וראה הנסמן בלקו"ש ח"א ע' 56 הערה 13. ועוד.

(2) כ"ה בדפוסי משניות ושי"ס לפנינו. וכ"כ בפירוש — הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ. המאירי בפתיחתו. ועוד. — לדעת הר"ש (ריש מס' טהרות) מס' טהרות באה לאחרי מס' עוקצין, „אמנם רובם ככולם המחברים והמפרשים אינם מודים בזה להר"ש" (סמיכת חכמים בהקדמה (ע, סע"ג)).

(3) יא. לד.
(4) פ"ג מ"א.
(5) גירסת י"א בפירוש רב האי גאון, ר"ש, רא"ש, הערוך (מע' חחרר). רע"ב. ועוד.

(6) עיקר הגירסא במקומות שבהערה הקודמת. פיה"מ להרמב"ם. ועוד. וכ"ה בנדפס.

(7) כ"ה במקומות שבהערה 5. ובתפא"י כאן שציל דיבור. וראה משנה אחרונה. ואכ"מ.

(8) ראה פיה"מ ופ"י הרא"ש. וראה משנה אחרונה.

(9) בחלופי גרסאות למשניות דמשנה זו „ליתא בכ"מ". וראה מלאכת שלמה כאן (משנה יא).

(10) משלי ח, כא.
(11) תהלים כט, יא.
(12) בפיה"מ כאן.
(13) רא"ש ורע"ב.

(14) ולהעיר שמצינו עד"ז בנוגע לתחלת השי"ס — מס' ברכות — שאינה שייכת כ"כ לסדר זרעים כ"א היא הקדמה לכללות ששת סדרי משנה (ראה פסקי הרא"ש ריש ברכות (הובא ג"כ בהגהה בהקדמת פיה"מ להרמב"ם ובמלאכת שלמה ריש

(*) אבל צ"ע אם פ"י משנה זו הוא להראש — ראה מלאכת שלמה (שבהערה 9) דהרא"ש סיים פ"י המשנה בבבא דחלות דבש. ואולי הוא הוספת המדפיסים מפיה"מ להרמב"ם (בשינוי לשון, או נוסחא אחרת). ובמלאכת שלמה (משנה יב) העתיק בשם הרמב"ם כלשון הרא"ש.

שלא ע"מ לקבל פרס"י¹⁹, ניט צוליב שכר, נאָר לשמה;

זאת ועוד: דער פסוק, וואָס ווערט געבראַכט אין דער משנה גופא, זאָגט: „להנחיל אוהבי ישׁ" — די וואָס דינען דעם אויבערשטן מאהבה, וואָס דאָס מיינט (ווי דער רמב"ם איז מבאר בארובה²⁰) אַז זיי טוען זייער עבודה לשמה, ניט לשם שכר נאָר „עושה האמת מפני שהוא אמת"²¹,

(אמת טאַקע אַז דער וואָס איז „עושה האמת מפני שהוא אמת" איז מובטח) ווי דער רמב"ם זאָגט דאָרט²² אַז „סוף הטובה לבא בגללה", אָבער ניט דאָס איז די שלימות צו וועלכער ער שטרעבט צו דערגרייכן מיט זיין עבודה; ביי אַז עובד ה' מאהבה איז דער ענין פון „סוף הטובה לבא בגללה" נאָר אַ דבר טפל וצדדי, און דער עיקר ביי אים איז וואָס ער האָט זוכה געווען צו דינען דעם אויבערשטן לשמה) —

און וויבאלד אַז דער עיקר ותכלית אין עבודת התומ"צ איז לשמה און ניט לקבל שכר — ווי איז מתאים, אַז ביים סיום פון אַלע ששה סדרי משנה, וואָס דאָס מיינט אין אַ מצב פון תכלית ושלמות נעלה בעבודת ה' כו', זאָל די חתימה זיין (ניט אַז „נפשו קשורה באהבת השם וכו'"²² נאָר) וואָס ער וועט האָבן שיי עולמות כו' — אַלס גמול ושכר פאַר עבודת התומ"צ²³!

(19) אבות פ"א מ"ג.

(20) ה"ל תשובה פ"י ה"ב ואילך. פיה"מ סנהדרין חלק בהקדמה.

(21) לשון הרמב"ם ה"ל תשובה שם.

(22) ל' הרמב"ם שם ה"ג.

(23) להעיר גם מלקו"ש ח"כ ע' 45: „הדר" למס' אבות ס"ג ואילך (ס' ביאורים לפרקי אבות קה"ת) בסופו.

בלקו"ש שם (ע' 51 ואילך) נח' שאצל עובד מאהבה גם הענין דשכר מצות הוא חלק מענין

נה מתן שכרן של צדיקים שלומדים ומקיימים כל מה שכתוב במשנה¹⁵.

לויט אָבער ווי מען געפינט אין דער גמרא בכ"מ¹⁶ אַז מען איז מבאר דעם טעם הסמיכות פון משניות אפילו ווען זיי שטייען (זו אחר זו) אין באַזונדערע מסכתות, ועאכו"כ צוויי משניות פון דעם זעלבן פרק¹⁷ — לכאורה יש מקום צו זוכן און מבאר זיין אויך די שייכות פון די צוויי משניות — (אע"פ שטעם הרמב"ם בתקפו עומד — עכ"פ להמתיק וכו').

ווי"ל אַז דער תוכן משנה הסמוכה צום סיום המשניות (בענין שכר המצות), די פלוגתא צווישן ב"ש און ב"ה בנוגע חלות דבש, האָט אַ שייכות צו דעם ענין שכר מצוה וואָס רעדט זיך בסיום המשניות¹⁸.

ב. ובהקדם ההסברה אין דברי המפרשים הנ"ל — אַז דער סיום פון ששה סדרי משנה במאמרים הנ"ל איז בכדי צו מודיע זיין ענין מתן שכרן של צדיקים — דלכאורה איז ניט פאַר-שטאַנדיק:

דאָ רעדט זיך דאָך וועגן צדיקים און ווי זיי האַלטן שוין ביים „סיום" פון ששה סדרי משנה — שלימות בלימוד התורה — כללות התושבע"פ און ווי אַ צדיק לערנט עס — איז דאָך לכאורה פשוט ומובן, אַז זיי האַלטן שוין געוויס ביי דעם אופן העבודה לויט ציווי המשנה נאָך בסדר נזיקין — „משמשינן את הרב

ברכות). וראה גם המאירי בפתיחתו (קרוב לסופה) ובהקדמתו למס' ברכות).

(15) לשון הרע"ב.

(16) ראה ריש מס' תענית: סוטה; מכות ועוד.

(17) דבאותה מסכת לכונ"ע יש סדר למשנה (ב"ק

קב, סע"א), ומכש"כ באותו פרק.

(18) ראה גם חשק שלמה לטו"ק עוקצין.

בכח" אדער, אזלינן בתר בפועל: ב"ש האלט אז, "אזלינן בתר בכח" און דערי-בער באקומט עס א דין משקה גלייך ("משיחרר", אדער אפילו), "משיהרהר" (ווייל בכח איז עס שוין משקה, אע"פ אז ס'איז נאך ווייט פון משקה בפועל); און ב"ה האלט, "אזלינן בתר בפועל" און דעריבער האט עס ניט קיין דין משקה ביז עס ווערט משקה בפועל, "משיר-סק" —

ברענגען ארויס א נפק"מ אין דעם כללות הענין פון מטרת בריאת האדם עלי ארץ וואס, "נבראתי לשמש את קוניי"29 (כדלקמן סעיף ח ואילך), ובמילא (אויך) — א נפק"מ בנוגע דער שלימות האדם ע"י עבודתו. ובמילא דוקא נאך פלוגת ב"ש וב"ה הנ"ל ווערט בעסער פארשטאנדיק דער סיום המשניות, "עתיד הקב"ה להנחיל כו".

ד. לשון המשנה וועלכער איז לשון קצרה³⁰ ובתכלית הדיק: "עתיד הקב"ה להנחיל כו' ש"י עולמות" — איז לכאורה, ווי פאסט דא, "להנחיל", אן ענין של ירושה?³¹ — ירושה איז ניט פארבונדן מיט דער עבודה פון דעם יורש (אויב נאך ער איז געבאָרן גע-וואָרן³² בקורבה פון א יורש, איז ער בדרך ממילא יורש) — איז ווען עס רעדט זיך וועגן מתן שכרן של צדיקים, האט געדארפט שטיין, "עתיד הקב"ה ליתן" (אדער כיו"ב)?

די תמי' איז נאך גרעסער: דער זעל-בער מאמר ווערט געבראכט אין מס'

מזו מען זאגן, אז די זאך פון, "להנחיל כו' ש"י עולמות" וואס רעדט זיך אין דער משנה דא, איז ניט אן ענין פון שכר מצות במובנו הרגילי³⁴ — א תשלום פון עולמות פאר עבודה להשם, נאר דאס איז א העכערע שלימות בעבודה, אן עלי' צו וועלכער דער עובד מאהבה דערגרייכט ע"י עבודתו³⁵.

ג. און דאס איז נקודת השייכות צווישן דער משנה מיט דער משנה שלפני' — פלוגת ב"ש וב"ה בחלות דבש:

מהטעמים (ע"ד הרמז) וואס די לעצטע הלכות (אין משנה) — חיתום המשנה, שהכל הולך אחר החיתום³⁶ — זיינען בנוגע, "דבורים" און, "דבש", איז ווייל, "דבורים" זיינען כביאור חז"ל³⁷ מרמז אויף שלימות העבודה, עבודה לשמה (כדלקמן סעיף ז), וואס די עבודה איז א הכנה והקדמה צו, "עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק כו'" — די שלימות צו וועלכער מען דערגרייכט ע"י עבודה ווי עבודת דבורים;

און די סברות אין פלוגת ב"ש וב"ה אין אט דער פלוגתא (בחלות דבש)

— וואס איז (ווי גערעדט כמה פעמים)³⁸ פארבונדן מיטן חילוק כללי צווישן זייערע שיטות, צי, "אזלינן בתר

המצוה גופא (שלכן הבטיח הקב"ה לאברהם — אברהם. ראה רמב"ם שם — (לך טו, א), שכרן הרבה מאד", ע"ש. אבל מובן, שאיז בערך לעצם המצוה עצמה ולא הויל לסיים המשניות בענין טפל. (24) ועפ"ז — לשון, "גמול", "שכר" שבמפרשים הנ"ל הוא שם המושאל.

(25) ראה גם משנה אחרונה כאן: והשכר הזה הוא ידיעת האלקות כו.

(26) ברכות יב, א.

(27) דבר פ"א, ו.

(28) לקושי ח"א ע' 146. ח"ז ע' 70. ח"ז ע' 114.

ועוד.

(29) קידושין בסופה.

(30) הקדמת הרמב"ם בפיה"מ ד"ה אחרי כן ראה להסתפק.

(31) כדיוק התור"ט (ועוד) כאן. וראה שו"ת נוב"י

מהד"ת חיד"י קסס"א (בתי הקושיא שבהערה 34).

(32) או ע"י נישואין (ראה כתובות פג, א ואילך.

ב"ב קח, א. קיא, ב).

אורייתא וישראל³⁸, ווערט כולא חד) ועד³⁹ דורך קיום המצות לשון צוותא וחיבור — א איד ווערט כביכול איין זאך מיטן נותן התורה ומצווה המצות, דעם אויבערשטן אליין.

און דאס איז דער פשט פון „להנחיל אוהבי ישׁ׃ דער רמב״ם⁴⁰ איז מבאר אַז דער לשון „ישׁ׃ ווייזט אויף „מציאות התמידית אשר אין לה תכלית“⁴¹, און „להנחיל אוהבי ישׁ׃ מיינט: „לאוהבי אנחיל את היש המוחלט“, ווייל „כל נפש שתזכה לחיי העוה״ב לא תכלה לעולם“.

ווי קען א נברא, א בעל גבול, „נעמען“ א „יש המוחלט“, א „מציאות התמידית“ — אַז ענין פון נצחיות און בלתי בעל גבול? איז דער פסוק מבאר ומדגיש „להנחיל אוהבי ישׁ׃ אידן באַ-קומען עס ניט אַלס אַ מקבל פון א נותן, א צווייטע מציאות וועלכע נעמט עס פונעם „נותן“, נאָר אידן זיינען דאָס נוחל אַלס יורש וואָס איז איין זאך מיטן מוריש: אידן זיינען „בנים“ להקב״ה⁴² — און דעריבער, בשעת א איד לערנט תורה און איז מקיים מצות ווערט נתגלה ווי ער איז איין מציאות מיטן אמת׳ן „יש המוחלט“⁴³ („מציאות התמידית“), „אותי אתם לוקחים“⁴⁴.

(38) זח״ג עג, א.

(39) אף שחילוק ביניהן גופא ראה תניא פכ״ג ועוד.

(40) בפיה״מ כאן. ועד״ו ברא״ש (וראה לעיל שוה״ג להערה 13).

(41) כ״ה הלשון בהעתקת קאפא. ובפיה״מ לפנינו הוא בשינוי לשון.

(42) שמות ד, כב. ראה יד, א. אבות פ״ג מ״ד. ובכ״מ.

(43) ראה גם מאמרי אדה״א בראשית ע׳ נה (וש״ג). סד״ה אריב״ל (סד״מ קונטרסים ח״ב תג, א) וסד״ה ה״שׁית (ע׳ 49) דלהנחיל אוהבי ישׁ׃ הו״ע ישׁ׃ האמית׳.

(44) שמור׳ פלג, ו (וראה שם, א). ויקר׳ פ״ל, יג. ועוד.

ע״פ המבואר בפנים יובן ג״כ מה שמביא התנא

סנהדרין³², און דאָרט שטייט טאָקע „עתיד הקב״ה ליתן לכל צדיק וצדיק שׁ״י עולמות!“

ו״ל הביאור אַז — היא הנותנת³⁴: דער מאמר אין מס׳ סנהדרין וועלכער איז געזאָגט געוואָרן דורך׳ן אמורא רבא בר מרי רעדט טאָקע וועגן שכר המצות, און דעריבער זאָגט ער „עתיד הקב״ה ליתן“;

אַבער אין דער משנה — וואָס קומט אַלס ס״ס וחיטום המשניות — רעדט זיך ניט וועגן שכר המצות (בפשטות), נאָר (כנ״ל) וועגן דער שלימות צו וועל-כער דער צדיק דערגרייכט על ידי עבודתו מאהבה. און דעריבער איז ריב״ל³⁵ מדייק „עתיד הקב״ה להנחיל“ — ווייל אַט די שלימות איז בדוגמת ובגדרי ירושה.

ה. בנוגע ירושה, איז ידוע וואָס דער ראָגאַטשאַווער³⁶ איז מבאר, אַז א יורש איז ניט א צווייטע מציאות וואָס באַ-קומט נכסים פון דעם מוריש, נאָר (בלשון הכתוב³⁷) „תחת אבותיך יהיו בנך“ — דער יורש שטייט במקום המוריש, א יורש איז איין זאך מיטן מוריש („עצם האב“ בלשוננו).

ועד״ז איז בנוגע צו א אידן: די שלימות וואָס ווערט אויפגעטאָן דערמיט וואָס א איד לערנט תורה און איז מקיים מצות איז וואָס ישראל אורייתא וקוב״ה כולא חד (ג׳. . . מתקשראן דא בדא קב״ה

(33) ק, סע״א. וראה הערה הבאה.

(34) ע״פ המבואר בפנים מתורצת קושיית המפרשים — מה מוסיף המאמר (בשם אמורא) דסנהדרין שם על המפורש במשנה.

(35) ראה רמב״ם בסוף הקדמתו לפיה״מ (פ״ב) שהי׳ תנא, וראה תו״ט, מלאכת שלמה ועוד כאן.

(36) שו״ת צפנענ דווינסק ח״א סק״ה. ווארשא ח״ב סק״ה. ועוד.

(37) תהלים מה, יז. וראה ב״ב קנט, א.

דאס איז ניט דער עונג פון די צדיקים ווי זיי זיינען פאר זיך [בלשון החסי-
דות]: דער „נחת רוח לנבא" — דער
נחת רוח וואס ווערט באם אידן אלס
שכר וואס ער האט מקיים געווען דעם
אויבערשטנס רצון. נאר דאס איז דער
תענוג פון אויבערשטן כביכול („נחת
רוח לבורא"), כמחז"ל⁴⁶, „נחת רוח לפני
שאמרתי ונעשה רצוני":

וויבאלד אידן זיינען איין זאך מיטן
„מוריש", זיינען זיי „נוחל" כביכול דעם
תענוג הבורא.

[און ווי דער רמב"ם⁴⁵ איז גלייך
מבאר, אז דאס וואס ריב"ל נוצט א
מספר פון „שלש מאות ועשרה" איז „על
דרך ההערה בלבד", אבער לפי האמת
איז דאס א תענוג בלתי מוגבל].

און דאס איז דער חילוק צווישן שכר
מצות און „להנחיל כו' אוהבי יש":

דער תענוג וואס קומט אן צום אדם
אלס שכר העבודה — וואס קבלת שכר
ווייזט אז דער מקבל השכר איז א מצוי-
אות פאר זיך (וועמען מען דארף בא-
לוינען פאר זיין ארבעט) — איז דער
תענוג וויפל אן אדם אלס נבא קען
פארנעמען:

משא"כ דער ענין פון „עתיד הקב"ה
להנחיל כו' אוהבי יש" איז דער „נחת
רוח לבורא" (אז ענין פון „יש המוחלט"),
וואס דאס איז ניט דער ענין פון שכר
מצוה, נאר דאס איז די „עצם המצוה"⁴⁵.
און דאס קומט אן צום אדם בדרך נחלה
— ווייל ער איז איין זאך כביכול מיטן
אויבערשטן.

ו. דערפון איז פארשטאנדיק בנוגע
דעם עונג וואס קומט דערפון ארויס
לצדיקים

— וואס דאס איז דער פירוש אין
דברי ריב"ל „עתיד הקב"ה להנחיל לכל
צדיק וצדיק שיי עולמות", ווי דער
רמב"ם⁴⁶ איז מבאר, אז דאס מיינט אז
דער תענוג פון עוה"ב איז „שלש מאות
פעם ועשר פעמים" ווי „כל התענוגות
העולם הזה" —

בהמשך למאמרו של ריב"ל את מאמר ר' שמעון בן
חלפתא, לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל
אלא השלום שנאמר (תהלים כט, יא) ה' עוז לעמו
יתן ה' יברך את עמו בשלום

— דלכאורה אינו מובן: (א) מהי השייכות ביניהם?
(ב) בכל אופן הו"ל להקדים מאמרו של ר"ש בן
חלפתא שה"י קודם לריב"ל (כקושיית התו"ט. וראה
גם מלאכת שלמה. ועוד) — אלא דלכאורה קשה
לאידך גיסא

מאחר ש„עתיד הקב"ה להנחיל כו' אוהבי יש" אינו
מובן אף אפשר שהאדם נוחל „יש המוחלט" ואעפ"כ
ישאר במציאותו, נבאר מוגבל [וכפרט לפי ההכרעה
בקבלה וחסידות (ראה לקו"ט צו טו, ג. דרמ"צ יד, ב.
ובכ"מ) כדעת הרמב"ן שעוה"ב הוא לנשמות בגופים
דוקא]?

ועי' מבאר מאמרו של ר"ש בן חלפתא, לא מצא
הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום" —
שחכ"ל המחזיק ברכה זו (דלהנחיל אוהבי יש)
לישראלי הוא השלום, שענינו של שלום הוא לחבר
שני הפכים ומנגדים, ולכן פועל החיבור של יש
המוחלט עס נבאר מוגבל...

(*) ומתורץ עפ"י אומרו כאן „לישראל, דמשמע
דרך עבור ישראל הוי השלום כלי מחזיק ברכה, ולא
לשאר עמים (וראה הלשון בדב"ד סיפ שופטים: לא
מצא כו' מחזיק כל הברכות לברכך בו אלא השלום)
— כי כוונת ר"ש בן חלפתא אינה למעלת השלום
בכלל, כי לא זה שהוא „כלי מחזיק ברכה" המיוחדת
לישראל (בניו של הקב"ה) — „להנחיל אוהבי יש".
(**) עפ"י מובן ג"כ למה הביא גם תחילת הכתוב
ה' עוז לעמו יתן — דלכאורה אינו נוגע לענין
השלום (וראה תו"ט ועוד כאן) — כי ענינו של
„שלום" כאן הוא מה שנתון עוז בהנבאר לקבל ה"ש
המוחלט, הבחתי בעיג, וראה סנהדרין ק, ב.

45 ראה לקו"ט ראה כט, רע"א. המשך וככה
תרל"ז פ"ב. לקו"ט ח"ה ע' 244.

46 פרש"י ויקרא א, ט. פנחס כח, ח מספרי
עוה"ב (וכ"ה בספרי שלח טו, ג. וראה רש"י שם).

כל מה שישראל מסגלין מצות ומעשים טובים הם מסגלים לאביהם שבשמים.

וכמבואר בלקו"ת⁴⁹ אז די עבודה באופן זה קומט פון דער הכרה אז „תכלית המכוון בבריאת האדם אינו בשביל האדם עצמו לבד, אף שנאמת עלייתו נפלאה מאד, עכ"ז לא זו לבד הוא תכלית המכוון כ"א לכבודו ית'". וכמחז"ל⁵⁰ „אני נבראתי לשמש את קוני”.

ח. עפ"ז קען מען אויך מבאר זיין די שייכות פון דער משנה צו פלוגתת ב"ש וב"ה ביי חלות דבש — ובהקדים: אין דעם לשון הנ"ל (פון לקו"ת) איז מודגש אז לפועל קומט צו דער-אדם דורך זיין עבודה למטה צו אן עלי' נפלאה מאד, ס'איז נאך אז „לא זו לבד הוא תכלית המכוון”⁵¹.

איז אין דעם דא א חילוק צווישן שיטת ב"ש (וואס האלטן „אזלינן בתר בכח” און שיטת ב"ה (אז „אזלינן בתר בפועל”) — אויף ווי טיף דער ענין (די עלי') איז תופס מקום⁵²:

אויב „אזלינן בתר בכח”, אז דער עיקר פון יעדן ענין איז ווי עס שטייט „בכח” — קומט אויס, אז די ירידת הנשמה למטה (דער „בפועל”) טוט נישט אויף קיין מעלה (חדשה) אין דער נשמה לגבי ווי זי איז געווען קודם ירידתה. ווייל דער עיקר הענין — דער „כח” אויף דורכ-פירן די עבודה למטה — איז שוין דא אין דער נשמה נאך איידער זי איז יורד למטה.

ז. דאס איז דער טעם פארוואס דער „להנחיל . . יש” איז „לאוהבי” דוקא. ווייל ווען קען דער אדם צוקומען צום ענין פון „להנחיל אוהבי יש” — בעת אז אויך זיין עבודה איז אין אזא אופן, אז ער טראכט נישט וועגן זיך, נאר ער טוט אינגאנצן לשמה — פארן אויבערשטנס וועגן.

כל זמן דער אדם טראכט וועגן אן ענין של שכר, אדער וועגן זיך בכלל (זיין עלי') — איז נישט שייך אז ער זאל ווערן איין זאך מיט „יש המוחלט” און „מציאות התמידית” וואס איז אינגאנצן העכער פון גדר הנבראים.

דוקא ווען זיין עבודה איז אינגאנצן לשמה — ער איז נישט קיין מציאות פאר זיך, ער טראכט נאר וועגן דער עצם המצוה (וואס דערפון ווערט דער „נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני”) — ווערט דער „אותי אתם לוקחים”, ובמילא — „להנחיל אוהבי יש”.

[ע"ד ווי מען געפינט אין הלכה, אז אן אמת'ער „עבד”, עבד ע"פ תורת אמת, איז נישט קיין מציאות פאר זיך, זיין גאנצע מציאות איז — „מציאות האדון”⁴⁷].

און דאס איז אויך דער רמז אין דעם, וואס די משניות שלפנ"ז ריידן וועגן „כוורת דבורים” און „חלות דבש” — ווייל די עבודה פון אידן אין דעם אופן פון לשמה איז אנגעדייטעט אין דעם וואס אידן זיינען צוגעגליכן געווארן צו „דבורים”. ווי עס שטייט אין מדרש⁴⁸: „כדבורים היו בני . . מה הדבורה הזאת כל מה שהיא מסגלת מסגלת לבעלי, כך

(49) ראה כח, סעי' (ואילך).

(50) קידושין בסופה.

(51) וראה לקו"ש חט"ז ס"ע 247 ואילך (ובהערות

52, 54 שם). ח"כ ע' 284 הערה 30. וש"נ.

(52) להעיר מלקו"ש חכ"א ע' 17.

(47) ראה ח' הרשב"א לקידושין כג, ב. וראה

בארוכה המשך תרס"ז ע' שכו ואילך.

(48) דברי פ"א, ו (הובא בלקו"ת שבהערה

הבאה).

און דעריבער, לויט בית הלל, אע"פ אז דער עיקר הענין פון ירידת הנשמה למטה איז „לכבודו ית" — אני נבראתי לשמש את קוני, בכדי צו דורכפירן די כוונה פון „דירה בתחתונים", און דאס דארף זיין די כוונה פון דעם אדם בעבודתו — פונדעסטוועגן, איז זיין עבודה למטה און ענין וואס טוט אויף א חידוש אויך אין אים.

ט. דער חילוק הנ"ל צווישן ב"ש און ב"ה גיט אויך א הסברה אין זייער פלוגתא⁵⁶ — „הללו (ב"ש)⁵⁷ אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו (ב"ה)⁵⁸ אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא עכשיו שנברא יפשפש במעשיו".

אין לקו"ת דארט⁵⁹ איז מבואר דער פשט אין דעם מאמר חז"ל: זיי זאגן ניט „טוב לו שלא נברא" — ווייל ס'איז בודאי דא א טובה פאר דער נשמה דורך ירידתה למטה, וואס זי באקומט אן „עלי גדולה ונפלאה לאין קץ"; נאך דער פשט איז — „נוח וקל ה' לו שלא נברא", ווייל דער „תכלית המכוון בבריאתו" איז אז „לא יעבוד לגרמי ולקבל פרס", נאך בלויז „לשמש את קונו", וואס דאס איז אן עבודה קשה ביותר, און ס'איז „נוח וקל לו" אז ער זאל דאס ניט דארפן טאן.

שטעלט זיך לפ"ז די שאלה: וואס איז די הוי אמינא פון בית הלל צו זאגן אז „נוח וקל" לו לאדם שנברא יותר משלא נברא?

(56) עירובין יג, ב.

(57) כ"ה בפשטות, ש„הללו" הא' הם דברי ב"ש — בהתאם להסדר. נחלקו ב"ש וביה" (וראה רדב"ז הל' מע"ש פ"י ה"ג. לקו"ש חט"ז ע' 2). ובפרט שבכ"מ הקדים רבינו הקדוש דברי ב"ש לדברי ב"ה (ריטב"א עירובין שם. וראה תוד"ה שנים חגיגה טו, סע"א).

(58) שם כט, א.

נאך מער: בנדו"ד דארף מען אפילו ניט האבן דעם „פועל" אלס א „בחינה" אויפן „כח"⁶⁰ הנשמה צו דורכפירן איר עבודה למטה — ווייל ס'איז א זיכערע זאך אז סוף-סוף וועט יעדע נשמה דורכפירן איר שליחות בעלמא דין כמש"נ⁶¹ לבלתי ידח ממנו נדח, ועוד וג"ז עיקר — כלפי שמיא גליא אז זי וועט דאס דורכפירן:

קומט אויס, אז לויט ב"ש איז ניטא קיין ארט צו זאגן אז די עלי נפלאה פון דעם אדם איז אן אויפטו וחידוש וואס צוליב דעם דארף זיין ירידת הנשמה למטה בפועל; און דאס וואס די נשמה איז יורד למטה איז (לגמרי ניט צוליב דעם עילוי וואס ווערט אויפגעטאן אין דער נשמה, נאר) בלויז „לסגל לבעלי", כדי צו דורכפירן די כוונה פון אויבערשטן, וואס נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים — און פאר דעם ענין איז ניט גענוג וואס די נשמה האט „בכח" צו מאכן די דירה, נאר דער תחתון דארף בפועל נשתנה ווערן צו זיין א דירה לו ית', עס מוז זיין די פעולה אין דעם תחתון, ובמילא — ירידת הנשמה למטה בפועל⁶².

משא"כ לויט שיטת בית הלל אז „אזלינן בתר בפועל", קומט אויס, אז די ירידת הנשמה למטה טוט אויף א מעלה (אויך) אין דער נשמה (וואס זי האט פריער ניט געהאט) — ווייל דוקא דורך דער ירידה למטה ברענגט זי ארויס אירע כוחות מן הכח אל הפועל (וואס לויט ב"ה איז דאס דער עיקר פון יעדן ענין).

(53) ראה לקו"ש ח"ז ע' 79, שוהו ענינו של „פועל" לדעת ב"ש.

(54) ש"ב יד, יד. — הובא בהל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סו"ס"ג. תניא ספלי"ט.

(55) ראה בכ"ז לקו"ש ח"ב ע' 284.

הלכה כבית שמאי. וואס איינער פון די ביאורים וואס מען קען אין דעם זאגן (ע"פ הנ"ל) איז:

בזמן הזה ווען דער אדם פילט זיין מציאות, איז הלכה כבית הלל און מען זאגט דעם אדם אז זיין עבודה טוט אויך אויף אן עלי' אין אים; משא"כ לעתיד לבא ווען עס וועט זיין דער „ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר“⁶⁴ און אידן וועלן ווערן בפועל איין זאך מיטן „יש המוחלט“ און „מציאות התמידית“ — דעמאלט וועט די מציאות האדם לגמרי נט תופס מקום זיין, און דער גאנצער אויפטו וועט באשטיין בלויז אין „להנחיל אוהבי יש“.

און דערפאר, ריב"ל גופא, וואס רעדט וועגן דעם זמן דלעתיד, און אין דעם גופא — אין סיום המשניות (ווי מען שטייט לאחרי גמר העבודה — במצב דשלמות הצדיק) — זאגט ער נאך „עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק כר“;

נאך אזוי ווי דער לימוד המשנה איז פאָרט בעוה"ז, ברענגט ער אויך דעם סיום הכתוב פון „ואוצרותיהם אמלא“, אז דער אויבערשטער וועט אויך ממלא זיין די אוצרות של הצדיקים.

(משיחות י"ט כסלו ומוצאי ש"פ וישב ומקץ תשל"ח)

אמלא, וואס דאָס גייט אויף די אוצרות של הצדיקים (בעוה"ז⁶¹): וויבאלד דער אויבערשטער איז „אינו מקפח שכר כל ברי“⁶², באַקומט דעריבער די נשמה אויך אן ענין של שכר (אלס נברא).

אַבער דער ענין פון „ואוצרותיהם אמלא“ ברענגט נט ריב"ל אין זיין עצם המאמר („עתיד הקב"ה להנחיל כו' ולמלא אוצרותיהם“), נאָר בלויז בדרך אגב, ברענגענדיק דעם פסוק „להנחיל אוהבי יש“ — ווייל אין זיין עצם מאמר רעדט ער וועגן דער עיקר שלימות דלעתיד; נאָר כדי צו אַנדייטן אויך אויפן שכר (כפשוטו — של) הנשמה, וואס קומט בדרך טפל ואינו תופס מקום לגבי יש המוחלט, ברענגט ער אויך דעם סיום הפסוק „ואוצרותיהם אמלא“.

יא. ועוד יש לומר בזה:

סאיז ידוע⁶³ אז לעתיד לבא וועט זיין

61) תוי"ט כאן (מרע"ב אבות פ"ה מ"ט). — וע"פ המבואר בפנים מתורצת התמי' מה מוסיף „ואוצרותיהם אמלא“ בעוה"ז לגבי „להנחיל אוהבי יש“ (ש"י עולמות).

וראה עוד ביאור בההתועדות (ראה סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 733 ואילך), ש„ואוצרותיהם אמלא“ הוא למעלה מ„להנחיל אוהבי יש“ — כי קאי על אוצר של יר"ש, שאינו בידי שמים (ברכות לג, ב. וראה בחיי תבוא כח, נח), כ"א למעלה מבחי „שמים“ (לקו"ת במדבר טו, א"ב). וראה גם סד"ה אריב"ל (הנ"ל הערה 43). ועפ"ז מבאר שם ג"כ למה שכר זה לא נתפרש בהמשנה.

62) מכילתא (ורש"י) משפטים כב, ל. הובא בלקו"ת שם כח, ד.

63) מק"מ לזוח"א יז, ב. לקו"ת ד"ה ויקח קרח ספ"ד.

64) ישע"י מ, ה.

תזריע

ויש לומר, אז אויף דעם ענין — דאס וואָס אַן אשה (חאָטש אויף איר איז ניטאָ די מצוה למול וכו' — כדלקמן) איז איינגעפירט בדוקא! אז זי זאל מסייע זיין צו מצות מילה, איז דאָ אַ כעין סמך ורמז¹ בפרשתנו:

בעצמם כו' (הובא גם במטה משה ח"ז עניני מילה פ"ד אות ה. ושם גם מתשב"ץ (קטו) ששז"ו. וראה מטה משה שם סדר המילה וברכותי' בתחלתו). ועד"ז בכללי המילה לר' יעקב הגוזר (ע' 64 בהוצאת ברלין-תרנ"ב-ירושלים תשל"א) ונושא אותו אשת בעל ברית בהדר לביהכ"ז.

ומשמע דעצם המנהג מקורו מהשתתפות האשה בסנדקאות כאשר בעל הברית — סנדק (וראה גם מהר"ל שם. כללי המילה שם ע' 66. מטה משה שם (אות ג) הרא"י שמביאין ממדרש תהלים (באבער) מזמור לה (וביליש שם). בברכ"י אני נעשה סיניקנוס לילדים, ועד"ז באור זרוע הלי מילה סק"ז. רוקח סק"ח. ועוד). וכן משמע בלקט יושר (לתלמיד בעל תרומת הדשן) י"ד ע' נב (ברלין תרס"ג), ושם נזכר מפורש "קבאטר" (אלא שהכוונה שם לסנדק).

וראה גם שרית יוסף אומץ (להחידא) ספ"ה. כתר שם טוב גאגין ח"ב סתרל"ט, תרס"ב (ושם גם בשורש ובפירוש המלה "סנדקוּת". וראה גם הערות באבער למדרש תהלים שם).

(4) להעיר מהשקוּט באגוד לולב וטוית ציצית והטלתן ע"י נשים (וטוּזיע (והדאה"ז) או"ח ר"ס יד (ס"ב) ובנ"כ שם. ושי"נ. מג"א סתרמ"ט סק"ח, ובפרמ"ג ומחצית השקל שם. ושי"נ).

(5) ראה מג"א שבהערה 1: הנשים רגילות ג"כ ללבוש בגדי שבת היינו לפי שזה הוא עיקר מצותם. וראה מחצית השקל ושערי תשובה שם. וראה שרית חת"ס י"ד ס"י קסב. ובמהר"ל שם: שהוא ואשתו תוך ל' לובשים בגדי שבת כשהן בעלי ברית. וראה בשאר ספרים שנסמנו בתערה 3 ולקמן הערה 17.

(6) להעיר משו"ת הרשב"א (ח"א ס"ט) — הובא לקמן בפנים — ככל דבר שיש קבלה ביד הזקנים והזקנות כו' רק שקבלו אותה דור אחר דור עד משה רבינו ע"ה אז עד הנביאים ופעמים יהי' הענין ההוא נרמז בכתוב.

א. ס'איז אַ מנהג ישראל, אַז ביים אריינברענגען אַ קינד לבריתו של אאע"ה זיינען זיך משתתף אַ זוג „קוואַטערס“ (איש ואשתו וכו'). די „קוואַטעריין“ ברענגט דעם קינד צום טיר פון ביהכנ"ס (אָדער חדר) וואו מ'איז מל דעם קינד, און דער „קוואַטער“ נעמט פון איר דעם קינד און ברענגט אים צום „כסא של אליהו“¹.

„מנהג ישראל תורה היא“² — איז מובן, אַז אויך אַט דער מנהג ביי אידן איז-„תורה היא“³.

(1) ראה מג"א ס"י תקנא סק"ג. פמ"ג שם. שערי תשובה שם. ובערוך השלחן י"ד סרס"ה סל"ה, ושם: ואשה מחזקת התנוק בכר או בכסת ובעלה לוקח מידה או בחור ובתולה והוא מוליכו למקום הכסא של אליהו. ובשרית לבושי מכלול (להר"י הובנער) ס"י ח' אות מם (הובאו דבריו בספר ברית אבות (מונקאטש תרנ"ח) על הלכות מילה ס"ה אות כח בסופו): עכשיו חולקין כבוד יותר להקוואַטער וגם לפעמים לובש בגדי שבת ושמעתי דנקרא כן מלשון כבוד טיער דכבודו אצל הפתח כו' — משום דמפורז ממון על הבר"מ יותר מכל הכיבודין ע"כ חולקים לו כבוד (בעל"י התורה) ומנהג ישראל תורה הוא. וראה לקמן הערה 3.

(2) ראה תוד"ה נפסל (מנחות כ, ב). ושם: מנהג אבותינו תורה היא. ועד"ז במהר"ל הובא ברמא שו"ע י"ד שסע"י ס"ד. ובמנהגים יענים מדורא ע' 153, והמנהג תורה היא. וראה ירושלמי פסחים פ"ד הא.

(3) ע"ד מקור מנהג זה — ראה רמ"א י"ד סרס"ה ס"יא (ממהר"ל): ואין לאשה להיות סנדק לתנוק במקום שאפשר. . . ומ"מ היא עוזרת לבעלה ומביאה התנוק עד בית הכנסת ואז לוקח האיש ממנה ונעשה סנדק. ובמהר"ל הלכות מילה קרוב לסופו: האשה שהיא בעלת ברית ליטול הילד מהילודת להוליכו לבית הכנסת להמול תולכנו עד פתח בית הכנסת ולא תכנס אל תוכו להיות ג"כ סנדק לשם להמול הילד על ברכי' כו' ואמר דיש אנשים כשנעשו סנדקין ואין נשותיהן עמהם הולכים